

Dingen die kijken

Laat me met een clichématige uitspraak beginnen: kunst laat ons toe de dingen anders te bekijken. Ik rek dat cliché dan een beetje op: kunst laat de dingen kijken. De dingen kijken naar ons. Ze voelen ons. Onze aanraking is hun aanraking van ons. Het cliché verder uitgerafeld: kunst kan voor een anders denken, een anders be-denken, van de dingen tot stand brengen. Kunst verbeeldt anders. Maddy Arkesteyn is als kunstenares filosofe. Ze breekt met een hele traditie van denken die onze Westerse cultuur, inclusief de kunstbeschuwing eeuwenlang heeft gedomineerd. Ze breekt dus met clichés. Bijvoorbeeld met het cliché dat wij de dingen bekijken. Er valt iets te zeggen voor de opvatting dat de hele traditie van het Westerse denken kan gekarakteriseerd worden als een denken van de afstandelijkheid, van Plato's allegorie van de grot, over de dichotomie van subject en object bij Descartes, tot moderne politieke utopieën. De Westerse mens heeft altijd over zichzelf gedacht als losstaand van de wereld. De wereld, dat was een geheel van objecten. Daar buiten ons, op afstand van ons.

Afstand heeft te maken met de ruimtelijke metafoor die ook in de klassieke fysica gebruikt werd. Ruimte is er een abstract en onpersoonlijk medium waarin objecten geplaatst worden die totaal los zouden kunnen staan van de waarnemer. Dit veronderstelt niet

alleen een afstand tussen waarnemer en object, maar ook een duidelijke scheiding van beide. De waarnemer neemt daarbij een contemplatieve houding aan ten opzichte van een geïsoleerd object. Het kunstwerk gaan we bekijken in een museum. Met de afstandelijke blik van een zondagstoerist. Afstandelijk, want eigenlijk raakt het ons niet. Niet in de zin van: dooreen geschud, gedesorïenteerd worden.

Het subject dat daar postvatte, in natuur, samenleving of museum, meende het technisch-wetenschappelijke instrumentarium in bezit te hebben om al het hem omgevende naar zijn model te kunnen kneden. Beheersing, berekenbaarheid en maakbaarheid werden zijn trefwoorden. Het daarmee gepaard gaande, lang gekoesterde denkmodel had ook altijd iets dualistisch en hiërarchisch: geest staat boven lichaam, cultuur (wetenschap, techniek) boven natuur, man domineert vrouw.

In haar werken maakt Maddy Arkesteyn radicaal komaf met dit ingeburgerde beeld. Haar werken laten geen afstandelijkheid toe. Haar installaties stemmen ongemakkelijk. Je beschouwt ze niet. De kunstenares wil de dingen zichzelf laten tonen. Objecten zijn voor haar ook niet los te maken van een wereld, van een hele context. Voor Arkesteyn is het van belang wat zich in, naast en tussen de objecten afspeelt. Objecten onttrekken zich dan aan onze drang tot beheersing en berekening.

Ze ontglippen ons en worden onbenoembaar.

Dat moment waarop de dingen ons ontsnappen, wil Maddy Arkesteyn vastleggen. Ze wil die momenten laten stollen. Vandaar de sfeer van verlatenheid, ook in haar fotografische werk. De dingen worden er op zichzelf teruggeworpen. Ze hebben zich ontworsteld aan onze rationeel dwingende blik. Onze grondstemming krijgt een andere kleur. Een andere temperatuur zelfs. Grauw. Kil. Alleen. Arkesteyn spreekt ons veeleer lijfelijk dan rationeel aan.

Op die manier herdenkt zij gangbare clichés. De hoger genoemde combinatie van dualisme, beheersbaarheid, berekenbaarheid en het zich technisch verhouden, hadden zowel onze omgeving als onze eigen lijfelijkheid aan een uitbuitend regime kunnen onderwerpen. De klassieke esthetiek was hier evenzeer een uitdrukking van als de klassieke natuurwetenschappen. Arkesteyn laat de waarneming, de aisthesis, echter niet langer passeren via de ratio. Esthetiek heeft bij haar te maken met een zich zintuiglijk bevinden in een omgeving. We nemen dan niet langer waar vanuit een externe positie. Alsof de wereld los van ons zou staan. We voelen ons veeleer affectief getroffen door de toestand van die omgeving. Om het anders te zeggen: we voelen vanuit onze eigen lijfelijkheid hoe het met de omgeving gesteld is. We worden affectief, gevoelsmatig en dus onmiddellijk getroffen door de

dingen in onze wereld. De 'bevindelijkheid' van Heidegger staat hier niet ver af: hoe we 'gestemd' zijn door onze wereld. 'Wereld' is hier dan geen synoniem voor 'buiten', het is datgene waar we onlosmakelijk mee verweven zijn, waar we geen afstandelijke relatie mee onderhouden. Door die afstandelijkheid en door de gedachte aan de mens als louter rationeel beheersend wezen konden we de wereld en het lichaam van onszelf weg definiëren. We waren geen lichaam of natuur, we hadden die. Bij Maddy Arkesteyn lijken we even niets meer te hebben. De mens is er geen bezitter van de dingen meer. Zij lijken ons te bezitten.

Terug naar dat cliché van in het begin. Van Arkesteyns werk gaat een appèl uit. Zij verbeeldt de vraag de dingen niet meer te bekijken, ze niet meer als toe-schouwer - het schouwen dat erbij komt - te benaderen. Ze vraagt ons te zien dat de dingen ons altijd nabij zijn. Dat zij ons naderen. Ze verlaten ons niet. Ze stemmen ons.

Prof. Marc Van den Bossche
Vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen
Vrije Universiteit Brussel